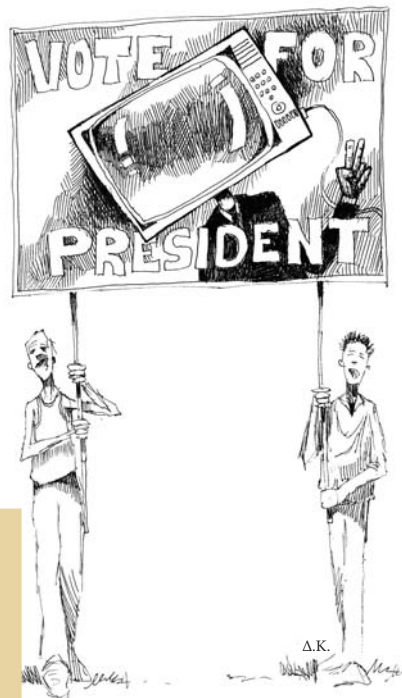

Τηλεοπτική Δημοκρατία*

Στο παρόν άρθρο παρουσιάζονται συνοπτικά οι αλληλένδετες και ραγδαία αναπτυσσόμενες διαδικασίες της τηλεοπτικής δημοκρατίας και της προσωποποίησης των πολιτικών πραγμάτων. Ο συγγραφέας τάσσεται ανοιχτά υπέρ αυτών των διαδικασιών, οι οποίες μπορούν να ανανεώσουν ριζικά την επικοινωνία και την εμπιστοσύνη μεταξύ πολιτών και πολιτικών, ενισχύοντας έτσι σε κάποιο βαθμό την ίδια τη λειτουργία της σύγχρονης δημοκρατίας. [σελ. 21-25]

του Dick Pels

Συγγραφέα και πολιτικό αναλυτή στην Ολλανδία σήμερα. Στο παρελθόν έχει διατελέσει καθηγητής Κοινωνιολογίας και έχει διδάξει στα Πανεπιστήμια Brunel University, Harvard University και University of Amsterdam

Μετάφραση: Αθηνά
Αυγητίδου

Ένα νέο επείγον ζήτημα έχει πλέον εισαχθεί στο διάλογο σχετικά με την ηγεσία και το ρόλο των πολιτικών ελίτ στις Δυτικές δημοκρατίες: η προσωποποίηση της πολιτικής. Τούτο πυροδοτήθηκε κυρίως από τη σχετική επιτυχία των δεξιών νεο-λαϊκιστικών κινημάτων τα οποία έχουν εμφανιστεί σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες από τη δεκαετία του 1980. Η λαϊκιστική αξίωση για ενσάρκωση της «φωνής του λαού» αμφισβητεί τη συμβατική (αριστερή) δημοκρατική θεωρία που από καιρό έχει αποτελεσματωθεί στις αφελείς αντι-εξουσιαστικές έννοιες της «βασικής» ή «από τα κάτω» δημοκρατίας, οι οποίες ελαχιστοποιούν τη σημασία της ηγεσίας και του προσωπικού εξουσιαστικού κύρους. Το υποτιθέμενο «τέλος της ιδεολογίας» έχει βυθίσει τις κατεστημένες διανοητικές και πολιτικές ελίτ στην ανασφάλεια, καταλήγοντας σε τεχνοκρατικά ανακλαστικά, στην

*Το παρόν άρθρο είναι από-σπασμα από το Pels, D. (2007) *Faces of Europe: Searching for Leadership in a New Political Style*. WRR Webpublications 17, The Hague.

Η «επανάσταση του στυλ» στην πολιτική εκφράζει μια γενικότερη διαδικασία εξατομίκευσης της κοινωνικής ζωής, η οποία επίσης αντανακλάται στην αυξανόμενη ένταση της λατρείας της δημόσιας ατομικότητας, ή της διασημότητας

απουσία οράματος και την έλλειψη πολιτικής βούλησης. Αυτή η ανασφάλεια αυξήθηκε σε μεγάλο βαθμό λόγω των εξτρεμιστικών επιθέσεων οι οποίες μετέφεραν την ισλαμικού τύπου πολιτική βία στην καρδιά της Ευρώπης και των δυτικών πρωτευουσών.

Αλλά ίσως ο πιο σημαντικός μακροπρόθεσμος παράγοντας που εξηγεί την τρέχουσα έμφαση στο ζήτημα της πολιτικής ηγεσίας είναι η εξάπλωση της «τηλεοπτικής δημοκρατίας», η ανάδυση της κουλτούρας των πολιτικών διασημοτήτων και η συνακόλουθη υποχώρηση περισσότερο παραδοσιακών κομματοκεντρικών μορφών πολιτικής εκπροσώπησης. Στην εποχή της τηλεόρασης έχει αναπτυχθεί μια συμβιωτική συνεργασία μεταξύ των Μ.Μ.Ε. και της επαγγελματικής πολιτικής, η οποία όλο και περισσότερο αντικαθιστά τις «κομματικές» (partisan) μορφές πολιτικής εκπροσώπησης με την εκπροσώπηση μέσω των πολιτικών προσωπικοτήτων και του ιδιαίτερου πολιτικού τους ύφους (Pels 2003). Αυτή η «επανάσταση του στυλ» (style revolution) στην πολιτική εκφράζει μια γενικότερη διαδικασία εξατομίκευσης της κοινωνικής ζωής, η οποία επίσης αντανακλάται στην αυξανόμενη ένταση της λατρείας της δημόσιας ατομικότητας, ή της διασημότητας (Beck & Beck-Gernsheim 2002, Marshall 1997).

Για κάποιους τέτοιου είδους τάσεις συμβολίζουν έναν έντονο κίνδυνο, εφόσον αυτές υπονοούν ότι οι πολιτικές αρχές θυσιάζονται προς όφελος της κατασκευής του προσωπικού προφίλ και χαρίσματος, και η πολιτική επιχείρηση (political enterprise) όλο και περισσότερο υποτάσσεται σε σκηνοθετημένα ψευδο-γεγονότα και σε τελετουργικές διαμάχες μεταξύ πολιτικών διασημοτήτων (Elchardus 2002, Lloyd 2004). Άλλοι πάλι είναι λιγότερο ενοχλημένοι από την έλευση της προσωποποίησης της πολιτικής επικοινωνίας (Van Zoonen 2005, De Vreese 2006).

Ο Σίμον Χιξ (Simon Hix) περιγράφει αφενός την πολιτική ως μια «εν τέλει ένδοξη “σαπουνόπερα” με εβδομαδιαίες δόσεις συγκρούσεων και ραδιουργιών μεταξύ ζωνών (ή μερικές φορές ανιαρών!) προσωπικοτήτων», αλλά προτιμά αφετέρου να αντιμετωπίζει αυτό το γεγονός με έναν θετικό τρόπο: «οι συγκρούσεις μεταξύ των πολιτικών ηγετών προσελκύουν την προσοχή των

μέσων, η οποία με τη σειρά της προσελκύει την προσοχή του κοινού». Με αυτόν τον τρόπο, οι πολιτικοί διαξιφισμοί επιτρέπουν στους πολίτες να αναγνωρίζουν τους πρωταγωνιστές και να αντιλαμβάνονται τα ζητήματα και τις συνέπειες που συνεπάγονται (Hix 2006: 10). Η δική μου οπτική προσεγγίζει περισσότερο αυτή την τελευταία άποψη (Corner & Pels 2003, Pels 2003b). Παρόλο που δεν στερείται ρίσκου, μια προσωποποιημένη και υφολογικά αναστοχαστική μορφή πολιτικής θα μπορούσε πράγματι να ιδωθεί ως ένα υποσχόμενο μέσο δημοκρατικής εκπροσώπησης, πολιτικής επικοινωνίας και οικοδόμησης σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ ψηφοφόρων και αιρετών αντιπροσώπων.

Η εντατική τηλεοπτική κάλυψη των πολιτικών δρώμενων απογύμνωσε τους πολιτικούς από την προγενέστερη αύρα και «απεπισμοποίησε» το χάρισμά τους. Η κλασική αύρα των Μεγάλων Ανδρών έχει εκπέσει και υποβιβαστεί σε πιο κοινά «μέτρα». Αντί για υπερφυσικές ιδιότητες και χαρακτηριστικά, διάσημα άτομα στη σύγχρονη κουλτούρα των μέσων απολαμβάνουν ένα πιο καθημερινό status, που πηγάζει από την τυπική εξ αποστάσεως οικειότητα που χαρακτηρίζει την «παρακοινωνική» (parasocial) ή διαμεσολαβημένη αλληλεπίδραση (Thompson 2000, 2005). Εφόσον τα ηλεκτρονικά μέσα οργανώνουν εκ νέου ολόκληρο το φάσμα της πληροφόρησης το οποίο κάποτε παρέμενε περιορισμένο σε ιδιωτικές (πρόσωπο με πρόσωπο) συναντήσεις, εκτρέφουν μια τυπική «μονόδρομη» οικειότητα μεταξύ αγνώστων. Η κάμερα και η τεχνική των κοντινών πλάνων ελαχιστοποιούν την απόσταση μεταξύ κοινού και δρώντων, αποκαλύπτοντας τόσες πολλές εκφραστικές και προσωπικές λεπτομέρειες που η απόμακρη εικόνα του πολιτικού αντικαθίσταται από κάτι που θυμίζει «συνάντηση με στενό γνώριμο» (Meyrowitz 1985: 273).

Αφενός τέτοιοι «τηλε-φίλοι» φαίνεται να έρχονται τόσο κοντά που ουσιαστικά γίνονται «ένας από εμάς» και αφετέρου παραμένουν απόμακροι μόνο και μόνο εξαιτίας του γεγονότος ότι κατοικούν στη μακρινή πλευρά της τηλεοπτικής οθόνης. Από αυτή την άποψη, οι πολιτικοί όλο και περισσότερο εγκαθίστανται σε αυτό το «ασυνήθιστα σύνηθες» το οποίο χαρακτηρίζει τη σύγχρονη δημοκρατική

Το υποτιθέμενο «τέλος της ιδεολογίας» έχει βυθίσει τις κατεστημένες διανοητικές και πολιτικές ελίτ στην ανασφάλεια, καταλήγοντας σε τεχνοκρατικά ανακλαστικά, στην απουσία οράματος και την έλλειψη πολιτικής βούλησης

Η κάμερα και η τεχνική των κοντινών πλάνων ελαχιστοποιούν την απόσταση μεταξύ κοινού και δρώντων, αποκάλυπτοντας τόσες πολλές εκφραστικές και προσωπικές λεπτομέρειες που η απόμακρη εικόνα του πολιτικού αντικαθίσταται από κάτι που θυμίζει «συνάντηση με στενό γνώριμο

διασημότητα. Οι καθημερινές τηλεοπτικές ειδήσεις, οι ενημερωτικές και κουτσομπολίστικες εκπομπές μετατρέπουν τους πολιτικούς σε «μαϊντανούς» των οποίων η εικόνα εξοικειώνεται με μια συνεχή αφήγηση τύπου σαπουνόπερας. Η καινούργια τους τηλεοπτική ορατότητα επίσης ενισχύει το εύθραστο και το εύάλωτο της προσωπικής τους φήμης. Τα ζητήματα ατομικού χαρακτήρα πολιτικοποιούνται και τα σκάνδαλα λειτουργούν ως «έλεγχοι αξιοπιστίας» για αυτή τη νέα πολιτική της προσωπικής εμπιστοσύνης (Thompson 2000). Με αυτόν τον τρόπο, η τηλεοπτική δημοκρατία και η «παρακοινωνική» αλληλεπίδραση αλλάζουν τους όρους και τις συνθήκες της πολιτικής εγγύτητας και της πολιτικής απόστασης (Corner 2003).

Σε έναν κόσμο πληροφοριακής υπερφόρτωσης, η προσωποποίηση και η όσμωση που αυτή επιφέρει ανάμεσα στο πολιτικό περιεχόμενο, το πολιτικό ύφος και το συναίσθημα μπορεί να παράσχει μια ευπρόσδεκτη διευκόλυνση στην πολιτική ενημέρωση. Η νέα ανεπιστημότητα και δημοσιότητα της ζωής των πολιτικών ταιριάζουν καλύτερα σε μια εξατομικευμένη και μεσοποιημένη (mediatized) κοινωνία, η οποία αποτελεί επίσης μια κουλτούρα της διασκέδασης και της διασημότητας. Αυτή η κουλτούρα διευκολύνει την εμφάνιση νέων, πιο άμεσων μορφών πολιτικής επικοινωνίας και ταύτισης, παρόλο που το κενό μεταξύ της νέας τηλεοπτικής πολιτικής ελίτ και των απλών πολιτών δεν παύει ποτέ να υφίσταται. Αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να αποκρύπτουμε τις σκοτεινές πλευρές της σχέσης μεταξύ πολιτικών «αστέρων» και πολιτικών «οπαδών», οι οποίες παραδειγματοποιήθηκαν τόσο ξεκάθαρα στο άρρωστο πάθος και την υστερία που συνόδευσε το «φαινόμενο Fortuyn».

Πράγματι, ο τηλεοπτικός λαϊκισμός μπορεί να ενσωματώσει την ίδια ψευδή ταύτιση και τον ίδιο συγκαλυμμένο ολοκληρωτισμό με τις περισσότερο παραδοσιακές εκδοχές της «αφελούς» λαϊκής δημοκρατίας. Αλλά τέτοια ρίσκα στη ζυγαριά πρέπει να γέρνουν κατά των προφανών πλεονεκτημάτων. Η δύναμη των πολιτικών διασημοτήτων, όπως για παράδειγμα ο Pim Fortuyn (1948-2002), έγκειται στη σύνδεση του τηλεοπτικού θεάματος με ένα ιδεολογικό περιεχόμενο· πρόκειται για «είδωλα με ιδέες». Ως σημεία αποκρυστάλλωσης για τα

πολιτικά συναίσθημα, αυτού του είδους τα «προγραμματικά άτομα» μπορούν ενδεχομένως να διευρύνουν τη βάση της πολιτικής συμμετοχής, ενσαρκώνοντας μια ευρύτερη ποικιλία ιδεολογικών θέσεων και πολιτικών στυλ, τα οποία δεν υπαγορεύονται πλέον από κομματικές παραδόσεις.

Βιβλιογραφία

- › Beck, Ulrich & Elisabeth Beck-Gernsheim (2002) *Individualization*, London: Sage.
- › Corner, John (2003) 'Mediated Persona and Political Culture', pp. 67-84 in Corner & Pels (επιμ.) *Media and the Restyling of Politics. Consumerism, Celebrity and Cynicism*, London: Sage.
- › Corner, John & Dick Pels (επιμ.) (2003) *Media and the Restyling of Politics. Consumerism, Celebrity and Cynicism*, London: Sage.
- › Elchardus, Mark (2002) *De dramademocratie*, Tiel: Lannoo.
- › Hix, Simon (2002) "Why the EU Should Have a Single President, and How She Should be Elected", Paper for the Working Group on Democracy in the EU for the UK Cabinet Office.
- › Lloyd, John (2004) *What the Media Are Doing to Our Politics*, London: Constable.
- › Marshall, P.D. (1997) *Celebrity and Power. Fame in Contemporary Culture*, Minneapolis & London: University of Minnesota Press.
- › Meyrowitz, J. (1985) *No Sense of Place. The Impact of Electronic Media on Social Behaviour*, New York & Oxford: Oxford University Press.
- › Pels, Dick (2003) 'Aesthetic Representation and Political Style. Rebalancing Identity and Difference in Media Democracy', 41-66, στο Corner & Pels (επιμ.) *Media and the Restyling of Politics*. London: Sage.
- › Pels, Dick (2003b) *De geest van Pim. Het gedachtegoed van een politieke dandy*, Amsterdam: Anthos.
- › Thompson, John (2000) *Political Scandal. Power and Visibility in the Media Age*, Cambridge: Polity.
- › Thompson, John (2005) 'The New Visibility', *Theory, Culture and Society* 22,6: 31-51.
- › Vreese, Claes de (2006) 'No news is bad news! The role of the media and news framing in embedding Europe', paper WRR Project 'Europe in the Netherlands'.
- › Zoonen, Liesbet van (2005) *Entertaining the Citizen. When Politics and Popular Culture Converge*, New York: Rowman & Littlefield.